

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2018|040 VAN 14 JUNI 2018

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN LIKEURSTOKERIJ DE BEUKELAER IN ANTWERPEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 4 MEI 2018

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 14 juni 2018 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 4 mei 2018 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de voorlopige bescherming als monument van likeurstokerij De Beukelaer, gelegen Haantjeslei 132 te Antwerpen. De commissie vindt het positief dat een goed uitgewerkt en vlot leesbaar dossier voor advies werd voorgelegd. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming, met name: (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan, (d) de lijst met cultuuroederen en (e) het beschermingsvoorstel.
2. Op basis van de beschermingskalender 2018 stelt de commissie vast dat voorliggend beschermingsvoorstel een ad hoc-bescherming betreft. De precieze aanleiding voor bescherming is aldus onbekend. De commissie vraagt dit verder te verduidelijken.

Door het ad hoc-karakter van de bescherming ontbreekt een ruimer kader waarbinnen de likeurstokerij De Beukelaar gewaardeerd kan worden. Het historisch overzicht verwijst weliswaar naar de traditie en stokerijactiviteiten in de provincie en stad Antwerpen, maar een vergelijking met andere stokerijen of destilleerderijen ontbreekt. Het is daarom onvoldoende duidelijk in hoeverre de likeurstokerij De Beukelaar zeldzaam en authentiek is binnen Vlaanderen en/of de regio Antwerpen. De commissie vraagt dit verder uit te werken in het inhoudelijk dossier.

3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de bescherming als monument vast van likeurstokerij De Beukelaar met bureel, magazijnen en productiehal voor de productie van Elixir d'Anvers. Artikel 1 verwijst tevens naar het afbakeningsplan, de fotoregistratie en de lijst met cultuuroederen die als bijlagen bij het beschermingsbesluit werden gevoegd.

Wat de afbakening betreft, verduidelijkt het inhoudelijk dossier (pag. 11): *“De huidige site is gegroeid uit de fabriek van Jules Hofman uit 1894, naarmate bepaalde noden voor de productie of stockage zich lieten voelen. De fabriek vormt een historisch gegroeid geheel. Vandaar dat de hele site wordt voorgesteld voor bescherming als monument. Het perceel waarop het huis in de Van Trierstraat 1 staat, wordt niet beschermd. Het huis werd architecturaal nooit geïntegreerd in de rest van de fabriek.”* Verder wordt ook een lijst opgenomen met onderdelen van de fabriek die uitgesloten worden van de bescherming omdat ze onvoldoende erfgoedwaarde hebben. De commissie meent dat een goed onderscheid werd gemaakt tussen de waardevolle, beschermenswaardige delen van het gebouw en dat wat niet beschermenswaardig is. De commissie ondersteunt aldus de afbakening van het monument.

De lijst met cultuuroederen omvat 36 items, waarvan 28 goederen die gebruikt werden in het productieproces (machines en ketels), drie goederen die gebruikt werden als promotiemateriaal voor Elixir d'Anvers en vijf goederen die deel uitmaken van de interieurinrichting van het

directeursbureau in neo-Vlaamserenaissance-stijl. De commissie erkent dat de bewaarde machines en ketels de industrieel-archeologische waarde van de stokerij ondersteunen. Wat het promotiemateriaal betreft, meent de commissie dat dit vooral bijdraagt aan de culturele waarde (i.p.v. de industrieel-archeologische waarde). Met het promomateriaal werd immers ingespeeld op de populariteit van likeur, de veranderende smaak in alcoholische producten en het bereiken van een nieuw publiek. De interieurgoederen dragen volgens het beschermingsbesluit bij aan de artistieke waarde van de stokerij. Er wordt evenwel geen artistieke waarde aan het te beschermen monument toegekend. De commissie vraagt hier te verwijzen naar de architecturale waarde.

Wat de beschrijving van de cultuurgooederen betreft, vraagt de commissie bijkomende informatie op te nemen: een datering (eventueel approximatief) en de exacte plek waar het goed bewaard wordt (zie ook verder par. 5). Voor de cultuurgooederen 1 t.e.m. 28 vraagt de commissie tevens aandacht voor het consistent gebruik van de juiste technische termen. Voor deze cultuurgooederen is het tot slot wenselijk te vermelden in welke fase van het productieproces ze gebruikt werden en de mate waarin ze vandaag nog een rol spelen (zie verder par. 6).

Bij de fotoregistratie merkt de commissie op dat geen foto werd toegevoegd van de bewaard gebleven stalen wenteltrap.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de culturele, historische, industrieel-archeologische en architecturale waarden die de bescherming verantwoorden en beschrijft de aanwezige erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die het te beschermen monument typeren.

De commissie vindt het positief dat de vier erfgoedwaarden duidelijk gemotiveerd worden. Het is tevens positief dat een uitgebreide beschrijving van de erfgoedkenmerken en –elementen wordt opgenomen. Bij de beschrijving van de diverse typerende bouwonderdelen zoals spanten, zuilen en betegeling wordt wel niet geduid bij welke bouwfase deze horen en wat de datering en waardebeoordeling van deze elementen is. De commissie vraagt te bekijken of dit eventueel nog kan worden aangevuld.

Verder merkt de commissie op dat onder het wapenschild van de stad Antwerpen (verstrecke burcht) de inscriptie 'fabrieks merk' staat (i.p.v. handels merk).

5. De beheersdoelstellingen zijn opgenomen in artikel 3 van het beschermingsbesluit. De commissie ondersteunt de algemene beheersdoelstelling voor het monument, alsook de beheersdoelstellingen die ingaan op het beheer van de aanwezige technische installaties en productiegoederen. De commissie vindt het positief dat deze beheersdoelstellingen eventuele nodige ontwikkelingen mogelijk maken en dus het voortbestaan van de site in de toekomst niet beperken.

De beheersvisie omvat geen specifieke doelstelling met betrekking tot de aanwezige cultuurgooederen. De commissie merkt op dat het in totaal 36 – kleine en grote – items betreft, die momenteel opgesteld staan in verschillende ruimtes van de likeurstokerij. Het is volgens de commissie niet ondenkbaar dat die opstelling, in het kader van de goede werking van het bedrijf, in de toekomst niet langer wenselijk en/of haalbaar is. De commissie vraagt in de beheersvisie te duiden hoe hiermee best wordt omgegaan: is behoud in situ (al dan niet in dezelfde ruimte in de likeurstokerij) essentieel, of zou bewaring in een onroerenderfgoeddepot overwogen kunnen worden?

6. Artikel 4 van het ministerieel besluit bevat de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van het te beschermen monument. Het betreft enerzijds de generieke instandhoudingsvoorschriften en anderzijds twee aanvullende voorschriften voor het

beschermde industrieel erfgoed. De commissie ondersteunt de generieke voorschriften. Wat de aanvullende voorschriften betreft, kan de commissie deze ondersteunen voor zover ze betrekking hebben op industrieel erfgoed dat nog effectief werkend is (cf. artikel 6.1.5 OE-besluit) én actueel in gebruik is. De commissie verwijst in dit verband naar de lijst met cultuurgoederen waarin talrijke machines werden opgenomen: deze worden momenteel niet meer (actief) gebruikt en het is ook onduidelijk of deze nog allemaal werken.

7. In artikel 5 van het beschermingsbesluit worden de toelatingsplichtige handelingen opgesomd. Punt 5° betreft de toelatingsplichtige omgevingswerken. Gelet op de afbakening van het monument, is de noodzaak hiervan onvoldoende duidelijk. De commissie vraagt de link met het inhoudelijk dossier te verduidelijken, of deze toelatingsplichten te schrappen. Wat de toelatingsplichten voor het interieur betreft, vindt de commissie het positief dat deze nadrukkelijk toegespitst worden op 'het interieur dat over erfgoedwaarde beschikt' en de cultuurgoederen. Met betrekking tot toelatingsplicht 6° g) inzake het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgoederen, verwijst de commissie naar haar bemerking in par. 5 van dit advies.
8. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van likeurstokerij De Beukelaer in Antwerpen. De commissie vraagt:
 - Het waarderend kader te duiden waaruit de zeldzaamheid en authenticiteit van de likeurstokerij blijkt;
 - De verwijzing naar de erfgoedwaarden, opgenomen in de lijst met cultuurgoederen, aan te passen;
 - Een visie te formuleren inzake de toekomstige locatie en bewaring van de cultuurgoederen;
 - De aanvullende instandhoudingsvoorschriften enkel toe te passen op de installaties en werktuigen die nog effectief werkend én actueel in gebruik zijn;
 - De toelatingsplichten op een aantal punten te verduidelijken en/of aan te passen.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter